

Piotr Korzeniowski

profesor doktor habilitowany, Katedra Prawa Administracyjnego i Nauki Administracji,
Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Łódzki
ORCID: 0000-0003-2138-8609

Prawo do informacji w Konwencji z Aarhus jako podstawa publicznego prawa podmiotowego do środowiska

Słowa kluczowe: prawo, informacja, środowisko, publiczne, podmiotowe

1. Wprowadzenie

Publikacja poświęcona jest badaniu prawa do informacji dotyczących środowiska w Konwencji o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, sporządzonej w Aarhus dnia 25.06.1998 r.¹ i jego specyficznych właściwości w warunkach kształtowania się publicznego prawa podmiotowego do środowiska.

Zasadniczym elementem analizowanego prawa jest zwrot „informacja dotycząca środowiska”. W konwencji z Aarhus definicja tego określenia znajduje się w art. 2 ust. 3. Według tego przepisu „informacja dotycząca środowiska oznacza każdą informację w pisemnej, wizualnej, słownej, elektronicznej lub jakiegokolwiek innej materialnej formie, dotyczącą: (a) stanu elementów środowiska, takich jak powietrze i atmosfera, woda, gleba, grunty, krajobraz i obiekty przyrodnicze, różnorodność biologiczna oraz jej składniki, w tym genetycznie zmodyfikowane organizmy, oraz wzajemnego oddziaływania pomiędzy tymi elementami, (b) czynników takich jak substancje, energia, hałas i promieniowanie, a także działań i środków, włączając w to środki administracyjne, porozumienia dotyczące ochrony środowiska, wytyczne polityki, ustawodawstwo, plany i programy, które mają lub mogą mieć wpływ na elementy środowiska w zakresie określonym powyżej pod lit. (a), oraz rachunków zysków i strat i innych ekonomicznych analiz lub opracowań wykorzystywanych przy podejmowaniu decyzji dotyczących środowiska, (c) stanu zdrowia i bezpieczeństwa ludzi, warunków życia ludzkiego, miejsc o znaczeniu kulturowym oraz obiektów budowlanych,

¹ Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, sporządzonej w Aarhus dnia 25.06.1998 r. (Dz.U. z 2003 r. Nr 78, poz. 706 ze zm.), dalej: konwencja z Aarhus.

w zakresie, w jakim wpływa lub może wpływać na nie stan elementów środowiska lub, za pośrednictwem tych elementów, czynniki, działania lub środki wymienione pod lit. (b)”.

Z definicji tej wynika, że informacja dotycząca środowiska może mieć formę pisemną, wizualną, słowną, elektroniczną lub jakąkolwiek inną formę materialną. Zwrot „informacja dotycząca środowiska” w konwencji z Aarhus ma swoje oparcie w zasadach ogólnych tego aktu prawnego oraz w jego podstawowych funkcjach. W piśmiennictwie wskazano: „Sama wiedza o stanie środowiska, o stanie jego zasad ochrony i o stanie ochrony ma znaczenie praktyczne wyłącznie wtedy, gdy stanowi przesłankę procesów zmierzających do amelioracji tych trzech wartości”². Zakres przedmiotowy dostępu do informacji obejmuje elementy, które są wymienione w lit. a, b, c art. 2 ust. 3 konwencji z Aarhus.

Uznanie prawa do informacji dotyczących środowiska w konwencji z Aarhus za jeden z istotnych czynników rozwoju publicznego prawa do środowiska rozszerza funkcje tego ostatniego prawa oraz wyraża przełomowy okres w podejściu do zagadnień ochrony prawnej środowiska. Jest to równocześnie jedno z najaktualniejszych zadań nauki prawa ochrony środowiska. Przyjmuję, że analizowany model prawa do informacji dotyczących środowiska jest zbiorem założeń ogólnych decydujących o treści instrumentów prawnych zapewniających dostęp do informacji o środowisku i jego ochronie.

Procesy tworzenia, stosowania i wykładni prawa muszą opierać się na modelach prawnych realizujących określone wartości i wynikających z nich założeniach regulacji prawnych. Potrzeba badania modelu prawa do informacji dotyczących środowiska w konwencji z Aarhus wynika przede wszystkim z dynamiki rozwoju prawa ochrony środowiska.

Przedstawiony w tym artykule model prawny ma na celu wyjaśnienie przyczyn postępujących zmian prawa do środowiska w obszarze zapewnienia dostępu do informacji dotyczących środowiska. Aleksander Peczenik, badając modele, ich funkcje i rodzaje, podnosi, że pojęcie modelu „wiąże się z analogią, ponieważ model danego przedmiotu jest do niego podobny. Ponadto użycie wspomnianego pojęcia zbliża nas do głównego nurtu współczesnej nauki, którą modele interesują daleko częściej niż analogia w ogóle”³. W tworzeniu modelu prawa do informacji dotyczących środowiska obok czynników natury prawnej należy uwzględniać uwarunkowania gospodarcze, techniczne, społeczne i polityczne ochrony środowiska.

2. Założenia teoretyczne modelu prawa do informacji dotyczących środowiska

Dostęp do informacji o środowisku i jego ochronie jest ważnym elementem partycypacji społecznej i zapewnienia skutecznego prawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości. W Konwencji z Aarhus zagadnienia te stanowią triadę publicznych praw podmiotowych związanych z ochroną środowiska. Odzwierciedla to już sam tytuł konwencji z Aarhus – o dostępie do

² J. Boć, J. Jendrośka jr, K. Nowacki, G. Winter, *Dostęp do informacji i akt w sferze ochrony środowiska. Studium porównawczo-prawne*, Wrocław 1990, s. 7.

³ A. Peczenik, *Wartość naukowa dogmatyki prawa: praca z zakresu porównawczej metodologii nauki prawa*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Prawnicze” 1966/137(26), s. 16.

informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska⁴. Ilona Przybojewska wskazuje: „Pierwszy filar konwencji z Aarhus dotyczy powszechnego dostępu do informacji odnoszących się do środowiska, drugi – udziału społeczeństwa w procesach decyzyjnych rzutujących na środowisko. Natomiast trzeci filar jest w istocie «gwarancją nad gwarancjami» i zabezpiecza powyższe, ale zarazem ustanawia kolejne prerogatywy społeczeństwa lub jego kwalifikowanych członków w zakresie ochrony środowiska. Trzeci filar dotyczy bowiem dostępu do sprawiedliwości, to jest dostępu do procedur odwoławczych i sądowych w sprawach związanych ze środowiskiem i jego ochroną”⁵. Według Trybunału Sprawiedliwości: „Poprzez zaniechanie przyjęcia wszelkich przepisów ustawodawczych niezbędnych do zapewnienia organizacjom ochrony przyrody możliwości zwrócenia się do sądu z żądaniem skutecznego zbadania pod względem merytorycznym i formalnym legalności planów urządzenia lasu w rozumieniu przepisów ustawy o lasach, Rzeczpospolita Polska uchybiła zobowiązaniom spoczywającym na niej na mocy art. 6 ust. 3 dyrektywy 92/43, zmienionej dyrektywą 2013/17, w związku z art. 6 ust. 1 lit. b) i art. 9 ust. 2 Konwencji o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, podpisanej w Aarhus w dniu 25 czerwca 1998 r. i zatwierdzonej w imieniu Wspólnoty Europejskiej decyzją Rady 2005/370/WE z dnia 17 lutego 2005 r.”⁶.

Założenia analizowanego modelu prawnego prawa do informacji stanowią syntezę tez postawionych w obszarach badań realizowanych także w innych naukach powiązanych z ochroną środowiska⁷. Wojciech Radecki podnosi: „Te różne podstawy filozoficzne i polityczne pozwalają – w zależności od sposobu patrzenia – ujrzeć w prawie człowieka do środowiska zarówno prawo kolektywne i prawo solidarności międzyludzkiej, także w odniesieniu do przyszłych pokoleń, jak i prawo głęboko indywidualne, które jednostka może przeciwstawić państwu”⁸.

Prawo do informacji dotyczących środowiska weszło na trwałe do leksykonu podstawowych zagadnień prawa ochrony środowiska w prawie międzynarodowym⁹, prawie UE oraz prawie wewnętrznym.

Jednym z istotnych zadań teorii prawa ochrony środowiska jest prowadzenie badań dotyczących zasady dostępu do informacji o środowisku i jego ochronie jako jednej z podstaw publicznego prawa podmiotowego do środowiska. Zasada ta w istocie jest konkretyzacją prawa podmiotowego do środowiska w prawie ochrony środowiska publicznego.

⁴ Zob. szerzej D. Bobek, M. Ukowska, *Ograniczenia w dostępie do wymiaru sprawiedliwości organizacji ekologicznych w sprawach dotyczących pozwoleń zintegrowanych w świetle standardów unijnych*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020/10, s. 37–44.

⁵ I. Przybojewska, *Trzeci filar konwencji z Aarhus oraz rola Komitetu ds. Przestrzegania Konwencji z Aarhus*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020/10, s. 22.

⁶ Wyrok TS z 2.03.2023 r., C-432/21, Komisja Europejska v. Rzeczpospolita Polska, EU:C:2023:139.

⁷ Por. M. Nowakowska, *Teorie badań. Ujęcia modelowe*, Warszawa 1977, s. 48 i n.

⁸ W. Radecki, *Filozoficzne i polityczne podstawy prawa człowieka do środowiska* [w:] *Prawo człowieka do środowiska naturalnego*, red. J. Sommer, Ossolineum 1987, s. 31.

⁹ Zob. J. Baert Wiener, *Global Environmental Regulation: Instrument Choice in Legal Context*, „The Yale Law Journal” 1999/108(4), s. 686–701.

Problematyka prawna informacji dotyczących środowiska jako bezpośredniego czynnika rozwoju publicznego prawa do środowiska nie jest należycie uwzględniana w polskiej literaturze¹⁰. Teza o prawie do informacji dotyczących środowiska jako bezpośredniego czynnika rozwoju publicznego prawa do środowiska nie oznacza umniejszenia roli tego pierwszego prawa. Ogólne prawo do informacji przekształca się i staje bezpośrednią przyczyną rozwoju innych współczesnych uprawnień człowieka. Polemika dotycząca kwestii, czy zaliczyć prawo do informacji do form publicznego prawa do środowiska, czy do form przekształceń prawa ochrony środowiska może być usprawiedliwiona z punktu widzenia formalnologicznego oraz gnoseologicznego.

Przedstawienie modelu prawa do informacji dotyczących środowiska w konwencji z Aarhus ma duże znaczenie praktyczne i teoretyczne¹¹. Założeniem piszącego ten artykuł jest także rozpoczęcie dyskusji prawniczej, w której powinna nastąpić wymiana, a czasem konfrontacja poglądów na temat modelu prawa do informacji dotyczących środowiska w konwencji z Aarhus jako podstawy publicznego prawa podmiotowego do środowiska.

3. Funkcja konwencji z Aarhus w kształtowaniu międzynarodowego prawa ochrony środowiska

Konwencja z Aarhus powstała w ramach prac Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ i pełni zasadniczą funkcję w rozwoju międzynarodowego prawa ochrony środowiska. Z preambuły tego aktu wynika, że jej wykonywanie ma przyczynić się do umocnienia demokracji w regionie Europejskiej Komisji Gospodarczej Organizacji Narodów Zjednoczonych (EKG ONZ). W piśmiennictwie zwrócono uwagę, że „Konwencja z Aarhus uznawana jest za niezmiernie istotny krok naprzód nie tylko w dziedzinie ochrony środowiska ale też i rozwoju demokracji. Stanowi ona bowiem jedną z pierwszych (jeśli nie pierwszą w ogóle) prób wprowadzenia do obowiązujących norm prawa międzynarodowego kompleksowego ujęcia zagadnień związanych z funkcjonowaniem tzw. «otwartych społeczeństw obywatelskich»”¹².

Przepisy konwencji z Aarhus realizują następujące funkcje kodyfikujące prawo ochrony środowiska:

¹⁰ Zob. szerzej: A. Haładyj, *Publiczne prawa podmiotowe w ochronie środowiska – 25 lat po przyjęciu konwencji z Aarhus*, „Studia Prawnoustrojowe” 2024/66, s. 93–106; E.K. Czech, *Publiczne prawa podmiotowe do środowiska podmiotów korzystających ze środowiska*, Białystok 2021, s. 153–174; J. Trzewik, *Publiczne prawa podmiotowe jednostki w systemie prawa ochrony środowiska*, Lublin 2016, s. 99–121; B. Rakoczy, *Ograniczenie praw i wolności jednostki ze względu na ochronę środowiska w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Toruń 2006, s. 217–230; K. Różowicz, *Nadużycie prawa do informacji o środowisku*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2016/1, s. 51–64.

¹¹ Zob. szerzej R. Łuszczek, *Bezpośrednie stosowanie Konwencji z Aarhus w orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2023/6, s. 53–70.

¹² J. Jendrośka, W. Radecki, *Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska z komentarzem*, Wrocław 1999, s. 3.

- 1) integrowania przepisów prawa ochrony środowiska z przepisami regulującymi prawa człowieka;
- 2) uregulowania obowiązku ochrony środowiska;
- 3) zapewnienia realizacji zasady zrównoważonego rozwoju;
- 4) ponoszenia odpowiedzialności za ochronę środowiska;
- 5) unormowania stosunków prawnych między społeczeństwem a władzami publicznymi na podstawie zasad demokratycznych.

Karol Wolfke zwraca uwagę, że „Postulat rozwoju i (w mniejszym stopniu) kodyfikacji międzynarodowego prawa środowiska był wysuwany od samego początku akcji podjętej przez ONZ”¹³. Jerzy Menkes uważa, że „Kluczowym zagadnieniem rozwoju prawa międzynarodowego stało się właśnie prawo państw do sprawowania stałej suwerenności nad bogactwami naturalnymi oraz sposoby i formy jego wykonywania – traktowanego jako pochodne, ale często element zasadniczy w stosunku do zasady suwerennej równości państw”¹⁴. Remigiusz Rosicki twierdzi, że „Międzynarodowe prawo ochrony środowiska uważane jest za najbardziej dynamicznie rozwijającą się jego część. Wiązać to należy z utożsamianiem ochrony środowiska ze sposobem zabezpieczenia globalnego bezpieczeństwa i pokoju”¹⁵. Jerzy Sommer słusznie podnosi, że „W płaszczyźnie międzynarodowej kształtowanie się prawa do środowiska związane jest z jednej strony z rozwojem współpracy międzynarodowej w ochronie środowiska, a z drugiej z kształtowaniem się systemu praw człowieka w prawie międzynarodowym”¹⁶. Janina Ciechanowicz uważa, że „Zadaniem międzynarodowego prawa ochrony środowiska jest tworzenie kompromisowych rozwiązań łączących podstawową dla prawa międzynarodowego zasadę suwerenności państw z koniecznością korzystania ze wspólnego środowiska oraz koniecznością rozwoju społeczno-gospodarczego”¹⁷.

Przed uchwaleniem konwencji z Aarhus prawo do informacji dotyczących środowiska nie było uregulowane w prawie międzynarodowym w sposób kompleksowy.

Zasadniczy kształt modelu prawa do informacji dotyczących środowiska w prawie międzynarodowym został zarysowany w preambule Konwencji z Aarhus. Małgorzata Ewa Stefaniuk wskazuje, że „Obok funkcji typowo socjologicznych, preambuła pełni przede wszystkim funkcję prawną – to jest funkcję interpretacyjną”¹⁸. Według tej autorki „Preambuła może pełnić szereg funkcji, przy czym szczególną wagę przypisywano dotąd funkcjom, które nie mają charakteru pierwszoplanowego: propagandowej, perswazyjnej czy wychowawczej. Nie oznacza to, że należy je pomijać, ale najistotniejsza jest prawna funkcja

¹³ K. Wolfke, *Międzynarodowe prawo środowiska (tworzenie i egzekwowanie)*, Wrocław 1979, s. 58.

¹⁴ J. Menkes, *Środowisko naturalne w świetle prawa międzynarodowego – aspekty teoretyczne* [w:] *Prawno-międzynarodowa ochrona środowiska naturalnego*, red. J. Gilas, Warszawa 1991, s. 68.

¹⁵ R. Rosicki, *Ogólna charakterystyka międzynarodowego prawa ochrony środowiska*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne i Medioznawcze” 2010/3, s. 79.

¹⁶ J. Sommer, *Prawo do środowiska* [w:] *Prawa człowieka. Model prawny*, red. R. Wieruszewski, Ossolineum 1991, s. 939.

¹⁷ J. Ciechanowicz, *Międzynarodowe prawo ochrony środowiska*, Warszawa 1999, s. 13.

¹⁸ M.E. Stefaniuk, *Preambuła aktu normatywnego w doktrynie oraz procesie stanowienia i stosowania polskiego prawa w latach 1989–2007*, Lublin 2009, s. 62.

preambuły, to jest funkcja interpretacyjna – sprawiająca, iż ma ona potencjał do tego, aby nadawać znaczenie normie prawnej, co sprawia, że ma ona charakter normatywny”¹⁹.

W treści preambuły konwencji z Aarhus powołano się na zasadę 1 Deklaracji Sztokholmskiej w sprawie środowiska człowieka, zasadę 10 Deklaracji z Rio w sprawie środowiska i rozwoju, rezolucje Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 37/7 z 28.10.1982 r. w sprawie Światowej Karty Przyrody oraz nr 45/94 z 14.12.1990 r. o potrzebie zapewnienia zdrowego środowiska dla pomyślności jednostek, Europejską Kartę Środowiska i Zdrowia uchwaloną na pierwszej Europejskiej Konferencji na temat środowiska i zdrowia Światowej Organizacji Zdrowia we Frankfurcie nad Menem 8.12.1989 r. Są to dokumenty programowe zaliczane do *soft law*. Janina Ciechanowicz-McLean uważa, że „Prawo do środowiska w prawie międzynarodowym jest na etapie *soft law*, na które składają się liczne rezolucje, deklaracje np. Deklaracja sztokholmska z 1972 r i uchwały organizacji międzynarodowych. Dotychczasowy rozwój koncepcji prawa do środowiska wykazuje dążność do sytuowania jednostki w charakterze uprawnionego podmiotu jak to jest w Deklaracji sztokholmskiej w treści zasady I, która proklamuje, że człowiek ma podstawowe prawo do wolności, równości, odpowiednich warunków życia w środowisku takim, które pozwalałoby na przyzwoite życie w dobrobycie”²⁰.

Wytyczne dotyczące wdrażania zasady dostępu do informacji o środowisku znajdują się w tekście Agendy 21. Zgodnie z ich treścią „zarówno państwa, jak i organizacje międzynarodowe powinny dostarczać danych o środowisku, zasobach i rozwoju, potrzebnych do wprowadzenia zrównoważonego rozwoju, służyć tą informacją ludziom ze wszystkich warstw i w formie zrozumiałej”²¹.

W preambule do konwencji z Aarhus wyraźnie wskazano, że „każda osoba ma prawo do życia w środowisku odpowiednim dla jej zdrowia i pomyślności oraz obowiązek, tak osobiście, jak i we współdziałaniu z innymi, ochrony i ulepszania środowiska dla dobra obecnego i przyszłych pokoleń”. Zgodnie z art. 1 konwencji z Aarhus: „W celu przyczynienia się do ochrony prawa każdej osoby, z obecnego oraz przyszłych pokoleń, do życia w środowisku odpowiednim dla jej zdrowia i pomyślności, każda ze Stron zagwarantuje, w sprawach dotyczących środowiska, uprawnienia do dostępu do informacji, udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępu do wymiaru sprawiedliwości zgodnie z postanowieniami niniejszej konwencji”.

Z analizy treści art. 1 można wyprowadzić logicznie wnioski dotyczące kształtu modelu prawa do środowiska uregulowanego w konwencji z Aarhus.

W związku z rosnącą samodzielnością prawa do informacji dotyczących środowiska nastąpił wzrost bezpośredniego praktycznego zastosowania tego prawa przez sądy krajowe oraz szybko postępujące organiczne zespolenie prawa do informacji dotyczących środowiska z kształtującym się wciąż publicznym prawem podmiotowym do środowiska. Zarówno jedna, jak i druga strona rozwoju prawa do informacji dotyczących środowiska dowodzi

¹⁹ M.E. Stefaniuk, *Preambuła aktu normatywnego...*, s. 79–80.

²⁰ J. Ciechanowicz-McLean, *Aktualne problemy nauki prawa ochrony środowiska*, „Studia Prawnoustrojowe” 2019/43, s. 47.

²¹ M. Keating, *Szczyt Ziemi Globalny Program Działań. Napisana potocznym językiem wersja dokumentu Agenda 21 i innych porozumień przyjętych w Rio*, tłum. R. Tertit, K. Brzózka, Warszawa 1994, s. 61.

ogromnego znaczenia sądów krajowych stosujących prawo międzynarodowe, prawo UE i prawo krajowe. W ocenie TS: „Zadaniem sądu krajowego jest jednak dokonanie – w zakresie, w jakim jest to tylko możliwe – wykładni przepisów proceduralnych dotyczących przesłanek, które winny zostać spełnione, aby móc wszcząć postępowanie administracyjne lub sądowe zgodnie z celami art. 9 ust. 3 tejże konwencji, jak i z celem skutecznej ochrony sądowej uprawnień wynikających z prawa Unii, ażeby umożliwić organizacji zajmującej się ochroną środowiska (...) zaskarżenie do sądu decyzji wydanej po przeprowadzeniu postępowania administracyjnego, które mogło być sprzeczne z unijnym prawem ochrony środowiska”²².

Współczesny model prawa do informacji dotyczących środowiska w prawie międzynarodowym stanowi kolejny etap w procesie przekształcania prawa ochrony środowiska, gwarantującego coraz większy zakres ochrony praw człowieka i środowiska. Proces ten osiągnął nieporównanie większą skalę niż przed wejściem w życie np. konwencji z Aarhus. Ten etap rozwoju prawa człowieka do środowiska przede wszystkim wykazuje wiele nowych cech całego prawa ochrony środowiska, uprzednio nieznanymi, które uwiadamiają się w sferze związków prawa ochrony środowiska z ochroną praw człowieka. Przykładem może być ochrona prawna klimatu²³.

Proces integracji działalności naukowej dotyczącej prawa ochrony środowiska i ochrony praw człowieka przyniósł też nową skalę badań naukowych oraz nowe struktury instytucjonalne nauki. Piotr Szkudlarek zwraca uwagę, że „przepisy Konwencji z Aarhus wydają się być zbyt lakoniczne, dające zbyt dużą swobodę interpretacji, aby faktycznie zapewniały obywatelom szeroką, skuteczną i rzeczową realizację prawa do informacji o środowisku. W tych państwach gdzie z troską podchodzi się do ochrony środowiska naturalnego Konwencja nie będzie ważnym aktem normatywnym albowiem szczegółowe rozwiązania, bardziej przydatne, bo konkretniejsze znajdują się w prawodawstwie krajowym. Z kolei w tych państwach, w których nie dba się o środowisko naturalne Konwencja nie będzie miała innego znaczenia jak ewentualnie propagandowe, jako punkt odniesienia w działalności ruchów i organizacji ekologicznych. Konwencja może odegrać pewną rolę w budzeniu się świadomości ekologicznej oraz obywatelskiej. Być katalizatorem dla proekologicznych przemian i budzenia świadomości ekologicznej, globalnego spojrzenia na problemy bytu i przetrwania całej cywilizacji”²⁴.

Prawo do informacji dotyczących środowiska jest podstawowym instrumentem prawnym konwencji z Aarhus, powiązany z prawem do sądu uregulowanym w jej art. 9. W piśmiennictwie słusznie zwrócono uwagę, że „Artykuł 9 Konwencji dotyczy dostępu do wymiaru sprawiedliwości pełni dwojaką rolę. Z jednej strony rolę gwarancyjną w stosunku do pozostałych dwóch filarów Konwencji; gwarantuje możliwość poszukiwania ochrony

²² Wyrok TS z 8.03.2011 r., C-240/09, Lesoochranárske zoskupenie VLK v. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky, EU:C:2011:125.

²³ Zob. szerzej P. Korzeniowski, *Kształtowanie się modelu prawnego ochrony klimatu w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności* [w:] *Europejska Konwencja Praw Człowieka w orzecznictwie polskich sądów administracyjnych*, red. nauk. K. Wojtyczek, Warszawa 2025, s. 67–78.

²⁴ P. Szkudlarek, *Prawo do informacji w konwencji z Aarhus*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2003/3, s. 183.

w przypadku naruszenia przez władze uprawnień społeczeństwa związanych z dostępem do informacji oraz udziałem w podejmowaniu decyzji. Z drugiej strony stanowi w pewnym sensie gwarancję prawa do środowiska ([o] którym mowa jest w art. 1 Konwencji) dając możliwość występowania do sądu z roszczeniami w interesie publicznym²⁵. Według TS: „Artykuł 9 ust. 3 Konwencji o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, podpisanej w Aarhus w dniu 25 czerwca 1998 r. i zatwierdzonej w imieniu Wspólnoty Europejskiej decyzją Rady 2005/370/WE z dnia 17 lutego 2005 r., należy interpretować w ten sposób, że: nie stoi on na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, zgodnie z którym podmiotowi prawnemu innemu niż pozarządowa organizacja ochrony środowiska przysługuje legitymacja procesowa do zaskarżenia aktu administracyjnego, którego nie jest on adresatem, tylko wtedy, gdy powołuje się on na naruszenie uzasadnionego interesu prywatnego lub interesu związanego z sytuacją prawną bezpośrednio związaną z przedmiotem jego działalności”²⁶.

Artykuł 9 ust. 2 i 4 konwencji z Aarhus reguluje dostęp do procedury sądowej i innych procedur w celu zakwestionowania materialnej lub proceduralnej legalności decyzji, aktów lub zaniechań, z zastrzeżeniem przepisów art. 6 tej konwencji.

W art. 9 ust. 3 konwencji z Aarhus unormowano dostęp do administracyjnej lub sądowej procedury umożliwiającej kwestionowanie działań lub zaniechań osób prywatnych lub władz publicznych naruszających postanowienia jej prawa krajowego w dziedzinie środowiska²⁷.

4. Uwagi końcowe

Przedstawione w artykule analizy powinny przybliżyć znaczenie prawa do informacji uregulowanego w konwencji z Aarhus dla rozwoju publicznego prawa podmiotowego do środowiska. W obecnej fazie rozwoju międzynarodowego prawa ochrony środowiska oraz wewnętrznego prawa ochrony środowiska państw-sygnatariuszy konwencji z Aarhus stosowanie publicznego prawa do środowiska nie może być zdane na przypadek takiego lub innego rozumienia np. prawa do informacji. Nowe publiczne prawa podmiotowe w ochronie środowiska mogą stać się skutecznym instrumentem poszerzenia ochrony praw człowieka. Kwestionowanie istnienia publicznego prawa podmiotowego do środowiska i jego ochrony jest szczególnie pozbawione podstaw w sytuacji jednoczesnego niekwestionowania prawa do informacji dotyczących środowiska.

²⁵ M. Bar, J. Jendrośka, K. Tarnacka, *Prawo do sądu w ochronie środowiska*, Wrocław 2002, s. 27.

²⁶ Wyrok TS z 11.01.2024 r., C-252/22, Societatea Civilă Profesională de Avocați AB & CD v. Consiliul Județean Suceava, Președintele Consiliului Județean Suceava, Agenția pentru Protecția Mediului Bacău, Consiliul Local al Comunei Pojorâta, EU:C:2024:13.

²⁷ P. Korzeniowski, 5. *Zakres zasady dostępu do wymiaru sprawiedliwości* [w:] *Prawo administracyjne w służbie jednostki i wspólnoty*, red. Z. Duniewska, M. Karcz-Kaczmarek, P. Wilczyński, Warszawa 2022, s. 129.

Abstract

***Right to information provided for in the Aarhus Convention
as a basis for the public subjective right to environment***

Professor Dr Hab. Piotr Korzeniowski – Department of Administrative Law
and Administrative Science, Faculty of Law and Administration, University of Lodz
ORCID: 0000-0003-2138-8609

This paper deals with the study of the model of right to environmental information as laid down in the Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters, concluded on 25 June 1998 in Aarhus, and its specific features in terms of shaping the public subjective right to environment. The right to environmental information under the Aarhus Convention constitutes a relevant factor for the development of the public subjective right to environment and its protection.

Keywords: law, information, environment, public, subjective, society, justice

Bibliografia / References

- Baert Wiener J., *Global Environmental Regulation: Instrument Choice in Legal Context*, „The Yale Law Journal” 1999/108(4)
- Bar M., Jendrośka J., Tarnacka K., *Prawo do sądu w ochronie środowiska*, Wrocław 2002
- Bobek D., Ukowska M., *Ograniczenia w dostępie do wymiaru sprawiedliwości organizacji ekologicznych w sprawach dotyczących pozwoleń zintegrowanych w świetle standardów unijnych*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020/10
- Boć J., Jendrośka jr J., Nowacki K., Winter G., *Dostęp do informacji i akt w sferze ochrony środowiska. Studium porównawczo-prawne*, Wrocław 1990
- Ciechanowicz J., *Międzynarodowe prawo ochrony środowiska*, Warszawa 1999
- Ciechanowicz-McLean J., *Aktualne problemy nauki prawa ochrony środowiska*, „Studia Prawnoustrojowe” 2019/43
- Czech E.K., *Publiczne prawa podmiotowe do środowiska podmiotów korzystających ze środowiska*, Białystok 2021
- Haładyj A., *Publiczne prawa podmiotowe w ochronie środowiska – 25 lat po przyjęciu konwencji z Aarhus*, „Studia Prawnoustrojowe” 2024/66
- Jendrośka J., Radecki W., *Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska z komentarzem*, Wrocław 1999
- Keating M., *Szczyt Ziemi Globalny Program Działań. Napisana potocznym językiem wersja dokumentu Agenda 21 i innych porozumień przyjętych w Rio*, tłum. R. Tertilt, K. Brzózka, Warszawa 1994
- Korzeniowski P., *Kształtowanie się modelu prawnego ochrony klimatu w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności* [w:] *Europejska Konwencja Praw Człowieka w orzecznictwie polskich sądów administracyjnych*, red. nauk. K. Wojtyczek, Warszawa 2025

- Korzeniowski P., *5. Zakres zasady dostępu do wymiaru sprawiedliwości* [w:] *Prawo administracyjne w służbie jednostki i wspólnoty*, red. Z. Duniewska, M. Karcz-Kaczmarek, P. Wilczyński, Warszawa 2022
- Łuszczek R., *Bezpośrednie stosowanie Konwencji z Aarhus w orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego*, ZNSA 2023, nr 6
- Menkes J., *Środowisko naturalne w świetle prawa międzynarodowego – aspekty teoretyczne* [w:] *Prawnomiędzynarodowa ochrona środowiska naturalnego*, red. J. Gilas, Warszawa 1991
- Nowakowska M., *Teorie badań. Ujęcia modelowe*, Warszawa 1977
- Pecenik A., *Wartość naukowa dogmatyki prawa: praca z zakresu porównawczej metodologii nauki prawa*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Prawnicze” 1966/137(26)
- Przybojewska I., *Trzeci filar konwencji z Aarhus oraz rola Komitetu ds. Przestrzegania Konwencji z Aarhus*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020/10
- Radecki W., *Filozoficzne i polityczne podstawy prawa człowieka do środowiska* [w:] *Prawo człowieka do środowiska naturalnego*, red. J. Sommer, Ossolineum 1987
- Rakoczy B., *Ograniczenie praw i wolności jednostki ze względu na ochronę środowiska w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Toruń 2006
- Rosicki R., *Ogólna charakterystyka międzynarodowego prawa ochrony środowiska*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne i Medioznawcze” 2010/3
- Różowicz K., *Nadużycie prawa do informacji o środowisku*, „Przegląd Prawa Ochrony Środowiska” 2016/1
- Sommer J., *Prawo do środowiska* [w:] *Prawa człowieka. Model prawny*, red. R. Wieruszewski, Ossolineum 1991
- Stefaniuk M.E., *Preambuła aktu normatywnego w doktrynie oraz procesie stanowienia i stosowania polskiego prawa w latach 1989–2007*, Lublin 2009
- Szkudlarek P., *Prawo do informacji w konwencji z Aarhus*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2003/3
- Trzewik J., *Publiczne prawa podmiotowe jednostki w systemie prawa ochrony środowiska*, Lublin 2016
- Wolfke K., *Międzynarodowe prawa środowiska (tworzenie i egzekwowanie)*, Wrocław 1979